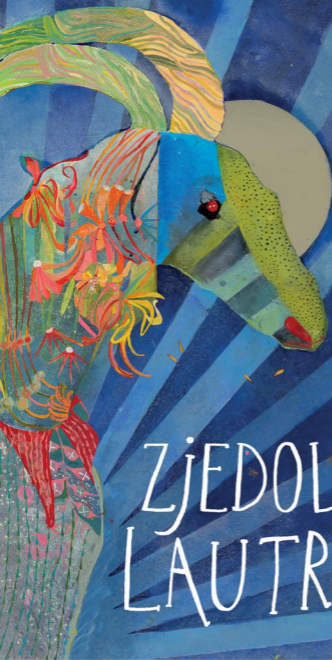

Vanda Rozenbergová

ZJEDOL SOM
LAUTRECA

Zjedol som
Lautreca

Vanda Rozenbergová

Zjedol som
Lautreca

slovar

Alexejovi a Maximovi

Tento projekt z verejných zdrojov podporil

U. **fond
na podporu
umenia**

Copyright © Vanda Rozenbergová 2021

Illustrations © Vanda Rozenbergová 2021

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2021

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme ani nijakými prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-5314-3

Neznášam, keď si niekto pospevuje v mojej prítomnosti. Mal som päť rokov a v duchu som si spieval *Let čmeliaka*, opakujem – v duchu. Len ak som bol sám, pohmkával som si nahlas. Okrem rodičov nikto nerešpektoval, že som introvert, a starí rodičia ani nevedeli, čo to je.

Hudbu som mal v hlave stále – a otravoval som ňou niekoho? Mlčky som sedával na koberci v rodičovskej izbe, mama si vždy čítala a otec vždy spal.

Keď som mal šesť rokov, bol rok dvetisíc a otec chodieval v nedeľu dopoludnia na volejbal. Nie hrať, dívať sa. Naše mesto hralo dve sezóny prvú ligu. Vracal sa okolo pol jednej, rezne boli teplé akurát a zemiaková kaša posypaná petržlenovou vňaťou. To som poposýpal ja. Na oknách sme mali jednu umelú fialku a jedno pravé kalanchoe, ostatné by vykapalo. Petržlenovú vňať mama kupovala a dovolila mi ju nakrájať, lebo len ja to viem na najdrobnejšie. Neporezal som sa. Otec nemal rád, keď vo vňati na zemiakoch zostala stopka, vyhovovalo mu, keď sa tie lístky len otrhali a nakrájala sa až taká otrhaná. Vňaťka ma aj tak nikdy poriadne nezasýtila, takže to bolo zbytočne prácne.

„Otrhal si lístky?“ žul mäso a priberal si petržlenom zasýpanú kašu.

„Otrhal,“ odpovedal som.

„Kupovala si u Hadrbolca?“ opýtal sa mamy.

„Tam,“ pokývala hlavou.

„Cítiť, že to je naozajstná kvalita,“ pochvaľoval si otec a ja som mu nabral do misky uhorkový šalát.

„Uhorky máme z tržnice?“ nadvihol obočie.

„Pravdaže,“ odvetila Lasička.

„Hneď som vedel. Záhradu neoklameš,“ ochutnal šalát a dodal: „Poumývam riad.“

Mama otca chytila za ruku a mňa pobozkala.

Učila ma klamať od narodenia. Mala svoju izbu. Predtým to bola komora, ale keďže nezavárala, nevarila lekvár ani netlačila kyslú kapustu na zimu, nezbierala poháre od kompótov ani vrchnáky, ktorým sa má hovoriť viečka, čiže keďže sa o nás *až tak* nestarala, otec jej prerobil komoru na izbu. Ubral kus z kúpeľne, a tak sme nemali dvojizbový, ale dvaapolizbový byt.

Ak otec nespal, pozeral televízor. Keď sa šesť dobrodruhov – dve ženy a štyria muži – ocitli zoči-voči vrcholcom stromov dažďového pralesa, keď ženy vrieskali od hrôzy a muži omdleli tesne pred rozlomením vrtule na dve časti, otec už chrápal. Zviechali sa, kto ako mohol... jedna zo žien mala krvavú tvár, no končatiny v poriadku a v šoku, ktorý jej v prvých minútach paralyzoval myseľ, okamžite preberala ostatných a ťahala ich von z vraku. Otec sa na úzkej pohovke prevrátil na brucho a pokrčil pravú nohu. Táto poloha mu zabránila chrápať, a mohol som si pospevovať polohlasne, zatiaľ čo som staval palác z lega, a jeden z mužov zomrel, zrejme na vnútorné zranenia. Mama pracovala na počítači vo vedľajšej izbe. Do naozaj hlbokého spánku sa otec ponoril, až keď sa s rachotom prirútil záchranný vrtuľník a ja som si spieval nahlas.

„Výborný dokument,“ povedal na druhý deň ráno. „Ľudia už nevedia čo so sebou. Ako som videl, že sa idú *len tak* previezť vrtuľníkom, vedel som, že je zle. Okamžite som si uvedomil akú robia chybu, hovorím si, majú málo paliva, a hlavne – pofidérne priority – čo je to, *len tak sa previezť*? Šiesti – a v mašine pre štyroch.“ Otec si pochutnával na rybičkovej pomazánke, ktorú pripravil sebe, mne a iste aj mame, morské ryby v našom okolí neplávali, takže ich mal z konzervy za niekoľko halierov z hypermarketu, a po analýze katastrofy vrtuľníka začal do mňa hučať, že za posledných šesťtisíc rokov sme tejto planéte vôbec nepomohli, ba naopak. Často menil témy a takmer bez výnimiek viedol monológ. Mama mi už dávnejšie vysvetlila, že je to pre nás pohodlnejšie a mám ho nechať rozprávať.

Súhlasil som.

„Každý si chce užívať, a potom to takto vyzerá: namiesto rozhodovania, či obetujem dieťa, či šípom trafím srnca, aby bolo čo jesť, alebo či zajtra budem čakať na nejakom udupanom kúsku štrku na rozsudok smrti a či pôjdem, alebo dnes ešte nie, do plynovej komory, sa ľudia polovicu filmu dohadujú, či sa idú previezť vrtuľníkom, alebo ostanú na bíči piť koktejly,“ otec neúnavne vysvetľoval svoj dojem z ďalšej časti dokumentárneho cyklu *Neprežili*. Občas do viet vkladal anglické výrazy ako bíč a podobne. Hovoril monotónne, nezvykol zvyšovať hlas a kričať som ho počul len raz, u deda.

„A vidíš – ani vysielачky im nepomohli,“ povedal spokojne a zapichol vidličku do masla.

„Aj o tých, čo spadli do tej ľadovej trhliny, sa mi páčilo,“ povedal som.

„To ti bolo priehľadné od začiatku, prešiel som si v hlave ich zamýšľanú trasu aj výbavu a vedel som, ako skončia,“ ho-

dil rukou a natrel mne aj mame ďalší kus chleba. Usmiali sme sa na seba. V tej trhline všetci pomreli, napokon, ako v celom dokumentárnom cykle.

„Zajtra chystám raňajky ja,“ povedala mama. „Kúpim veľkú vianočku s hrozičkami.“

Mama nevedela piecť, len variť jednoduché jedlá, a aj pri nich klamala: k porciám duseného mäsa zo závodnej jedálne doma uvarila ryžu z vrecúška. Nerobievala ani palacinky, naučila sa však výborné rezne, „tri minútky z každej strany“. A tie robila každú nedeľu.

Po Veľkej noci som počúval Luskáčika, hudba nemá ročné obdobia, a neprestával som stavať domy z lega. Pri Beethovenovi kostoly a pri Luskáčikovi drobné domčeky so strieškami a záhradkami. Cez Veľkú noc som dostal dosť peňazí, od maminej mamy, od otcových sestier aj od susedy Hlávkovej, takže sme hneď boli v hračkárstve na nákupe – sporeniu som sa od malička vyhýbal. Som introvert a nebolo pre mňa jednoduché chodiť s kamarátmi na oblievačku, a ani som nechodil. Nemal som kamarátov a netušil som, odkiaľ spolužiaci berú takú odvahu: zabúchať na akékoľvek cudzie dvere a opýtať sa: „Dobrý deň, máte dievča?“

Pohmkával som si piesne z prvého albumu *Monkey Business*, a to bolo tiež v roku dvetisíc, nastúpil som s ním do prvej triedy základnej školy. Nerozumel som, čo znamená *partyshit*, *funky* ani *my friends, we are living in just a moment*, ale učil som sa tie slová a melódie a mrmlal som si ich, až kým mi nevošli pod kožu. O mojom pôsobení v prvom ročníku základnej školy ešte bude reč. Rodinu a triednu učiteľku si nevyberáš – a to Lasička podcenila. Kto vedel, ten si učiteľku pre svoje decko našiel, a niekedy aj zaplatil.

Mal som názor na Mahlerovu symfóniu číslo dva – že je pekná, a moja mama povedala, že to teda je, úlohy som mal urobené raz-dva, ona mi nakrájala rožky na kolieska, syr na kocky a zákusok z cukrárne som dostal vcelku, sebe naliala polosladké biele víno, a tak sme bdeli. Skladal som lego a v tých časoch mi zakaždým vyšiel kostol.

Otec bol stále v práci a my s mamou sme každý deň pozerali nejaký film. Staré slovenské, mnoho amerických, niektoré francúzske a niektoré české. „Rozumieš po česky?“ pýtala sa ma babka, ale ja som nevedel presne rozlíšiť, čo je čeština a čo slovenčina. To vraj nie je dobre, myslela si babka. Sme už iná, nová krajina a všetko sa má pekne-krásne preložiť do nášho jazyka. Občas som u starých rodičov zostal – musel som, pretože mama robila záťažové testy svojich cievok do tomografov.

Boli to mamini rodičia a babka ma obliekala podobne ako deda, len namiesto vysokých károvaných podkolenok som u nich nosil hnedé a rozťahané pančuchy. Ja som už bol v spálni, ale moje pančuchy ešte v kuchyni. Babka bola duchaplná a prefíkaná, a ak som ihneď po obede neumyl riad, dala ma do kľačať do kúta, akože za trest. Našťastie si ju pamätám približne do svojich siedmich rokov, a potom zmizla pod čiernu zem. Zomrela. Nehovorím, že mám na kolenách mozole, pravdupovediac, kľačal som tam len dva razy a narátal som pritom do sto, ale *dobré mravy* som si predstavoval inak. Bola to elegantná a upravená pani, ibaže jednoducho bojovala o kadejaké svoje práva: právo na odpočinok, právo na niekým umytý riad, právo na pekný parfum, právo na milé zaobchádzanie, právo na estetický vzhľad všetkých predmetov v jej blízkosti, pričom odievanie mňa alebo deda sa do toho nerátalo. Jej záľuba chodiť na omše mi neprekážala, keby tam ne-

bola nútila chodiť aj mňa. Nerozumela mi a z neporozumenia vznikalo zbytočné napätie, tak som na tie omše radšej chodil. Kalkuloval som v jej prospech: ak by som totiž bol povedal mojej mame Lasičke, že som u jej vlastnej mamy kľačal v kúte za neumytý riad, babka by ma už nikdy neuviedla. Takže som s ňou chodil do kostola a ona mi za každú omšu dala päťdesiat korún, vnímal som to ako odškodné, ale ona hovorila výpalné. Krátko po ostatnej bohoslužbe, doslova päť minút po tom, čo sme sa rozdelili, deviateho októbra dvetisícjeden, ju pri prechádzaní cez prechod pre chodcov zmietol kamión. To som ja už nevidel, len čo mi pustila ruku, rozbehol som sa k nášmu domu, bolo to do kopca a fúkal silný vietor, takže som to ani nepočul. Práve ten vetrisko pritlačil babke striešku jej dámskeho klobúka o oči a bez toho, aby sa poobzerala, vykročila v ten sychravý podvečer pravou nohou rovno pod koleso. Šlo o nákladný automobil Volvo s izotermickou nástavbou a návesom, pneumatiky mal najlepšie na trhu, boli odolné voči akvaplaningu a ich dezén bol asymetrický, drážky do vé sa striedali a vlnovkami, slovom, parádne gumy.

O mnoho rokov neskôr, keď sme ja a Lasička viezli ukradnuté dieťa a ona mu dlaňou hladkala tvár, kolísala ho a ovoniavala, niekedy som si s tým deckom viezol aj spomienky na babkine dlaždice na chodbe.

Na jeseň roku dvetisíc dva sme ja a mama boli na filme *Pianista*, a po celý zvyšok školského roka som myslel len na to, že cez prázdniny chcem ísť do varšavského geta.

Ráno sa mi zvyčajne nechcelo vstať do školy, a vtedy Lasička zvolala na celý dom, že ak okamžite nezdvihnem zadok, nepôjdem do žiadneho geta, a po týchto vyhrážkach som urýchlene opustil lôžko. Naozaj som neplánoval celé prázdni-

ny trčať na sídlisku alebo sa motať po pláži, počúvajúc výkriky cudzích polonahých ľudí.

Chcel som cítiť miesta, kde sa oddeľovali aj najmenšie zrníčka dnešného prežitia od prachu zajtrajšieho dňa, kde niekomu, tak ako mne, hrala v hlave hudba, a tá vzbudzovala a zároveň utlmovala všetky túžby. Chcel som byť tam, kde bol Szpilman. Otec vyhlásil, že dovolenku potrebuje na odpočinok, a nie na fantazmagórie, a tak sme s mamou išli sami. Cesta vlakom trvala deväť hodín do Varšavy a potom metrom do hotela. Mimochodom, vo Varšave je krásne metro, ale na mieste, kde kedysi stáli domy v gete, tak tam sme našli len nejaké informačné panely a nič viac. Nebol som smutný, naopak, všade, kam som sa pozrel, som videl svojho *Pianistu*, a vtedy som si zaumienil, že sa budem učiť hrať na klavíri, a aj som sa.

V ranom veku som rozoznal Kieślowského od Wajdu a poznal som prvý single Rolling Stones, ale v praktických otázkach malého života mi to bolo nanič. Do školy aj zo školy som chodieval autobusom, no hneď pri prvej ceste domov som zabudol vystúpiť, a potom som si už nebol istý, kde presne sme. Ľudí postupne ubúdalo, napokon som zostal sám, krčil som sa vzadu, a keďže po vyučovaní som mal klavír, bolo neskoro a už sa stmievalo. Bola jeseň. Autobus sa vydal po neznámej ceste, a napokon zabočil do nejakého dvora a zaparkoval vedľa nejakých iných autobusov. Šofér vstal, popreťahoval sa, jasne som počul, ako mu praská v krížoch, a vtedy si ma všimol: „A ty mi tu čo robíš?“ opýtal sa milo, držiac v ruke veľké lesklé jablko. „Ujo, idete aj k Źerjavu?“ odpovedal som otázkou. Vzdychol a pozrel sa na hodinky. „Majú vaši telefón?“ položil mi ruku na chrbát, aby mi zložil školský ruksak. „A vieš číslo?“